

Gudmundur Andri Astradsson proti Islandu, rozsudek velkého senátu ze dne 1. 12. 2020 - Porušení zásady projednání věci soudem zřízeným zákonem jako důsledek procesních vad ve způsobu jmenování soudců

Stěžovatel: Gudmundur Andri Astradsson

Žalovaný stát: Island

Číslo stížnosti: 26374/18

Datum: 01.12.2020

Článek Úmluvy: čl. 6 odst. 1

Rozhodovací formace: Velký senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: flagrantní odepření spravedlnosti, nestranný soud, nezávislý soud, podstatná vada řízení, právní jistota, soud zřízený zákonem, spravedlivý proces

Český právní řád: čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

Významnost: 1

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PŘÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 3/2021

Gudmundur Andri Astradsson proti Islandu, rozsudek velkého senátu ze dne 1. 12. 2020

Porušení zásady projednání věci soudem zřízeným zákonem jako důsledek procesních vad ve způsobu jmenování soudců

Autorský komentář:

Rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva má zcela zásadní význam pro rozvíjející se judikaturu, kterou se ESLP snaží reagovat na různorodé útoky politických aktérů do nezávislosti vnitrostátních soudů, v posledních letech zejména v Maďarsku, Polsku a Rumunsku. Skutkově věc pojednává o problému, který by se dal kvalifikovat jako „personální obsazení soudu vlastními lidmi“ – jak totiž upozornil disentující soudce de Albuquerque, rozsudek ve své podstatě popisuje manipulaci s procesem výběru a jmenování soudců. Zatímco islandská vláda prezentovala nedostatky v procesu jmenování na straně ministryně spravedlnosti jako technickou vadu, která byla následně zhojena souhlasem dalších aktérů, kteří se na procesu jmenování soudců podílejí, ESLP uplatnil daleko přísnější kritéria přezkumu. Jednak precizoval obsah zásady „soud zřízený zákonem“, zároveň dovodil třístupňový test, který určuje, zda k porušení této zásady došlo: 1) existence zřejmého

porušení vnitrostátního práva, 2) posouzení porušení ve světle cílů a požadavků práva na „soud zřízený zákonem“, a 3) hodnocení role vnitrostátních soudů v přezkumu porušení vnitrostátního práva. ESLP zdůraznil, že absence zřejmého porušení vnitrostátních pravidel výběru a jmenování soudců ještě nutně neznamená, že k porušení práva na soud zřízený zákonem nedošlo. Za některých okolností totiž podle ESLP může i takový procesní postup, který se zdá zcela v souladu s vnitrostátními zákonnými pravidly, vést k výsledku, který je neslučitelný s cílem a zásadami práva chráněného Úmluvou.

ESLP v tomto smyslu reaguje na v současnosti nejčastější zásahy do složení a pravomocí evropských vnitrostátních soudů, u nichž političtí aktéři rádi spoléhají právě na procesní a technické úpravy, kterých škodlivost se neprojevuje v nezákonné formě, ale až v dopadu na objektivní nezávislost soudů.

Význam rozsudku Gudmundur Andri Astradsson je v trojí rovině: zaprvé, ESLP zcela jednoznačně konstatoval, že ač Úmluva nedává přednost žádnému konkrétnímu ústavnímu modelu, jmenování soudců je jednou ze složek práva na „soud zřízený zákonem“. Zadruhé, obzvláště důležitý je závěr soudu, že ač jednotlivá porušení nemusí být tak závažná, aby došlo k porušení soudu zřízeného zákonem, ve spojitosti s dalšími kroky může vést k výsledku neslučitelnému s Úmluvou. ESLP tak vlastně navrhuje způsob, jak mapovat kauzální sled událostí vedoucích k oslabení práva na soud zřízený zákonem. Tato kvalifikace ovšem otevírá řadu otázek, jak bude ESLP v budoucnu postupovat – třeba zda porušením zákonem zřízeného soudu bude i odvolání soudce, který byl nahrazen soudcem jmenovaným zcela legitimně a v souladu s postupem předvídaným zákonem. Jinými slovy, zda i za takovéto situace bude možné postihnout negativní důsledky nepravdivého odvolání soudce konceptem „soud zřízený zákonem“. Zatřetí, ESLP zdůraznil, že rozhodnutí soudců, jejichž proces jmenování do funkce trpěl takovými vadami, nelze pokládat za rozhodnutí soudů zřízených zákonem. Tento závěr může mít výrazný dopad na mezinárodní legitimitu rozhodnutí vydávaných účelově obsazenými soudy a tak i na další vývoj v Maďarsku, Polsku či Rumunsku.

SKUTKOVÝ STAV

(1-15) Stěžovatel Gudmundur Andri Ástráðsson u Soudu tvrdil porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy v důsledku toho, že jeho trestní odsouzení bylo vyneseno „soudem“, který nebyl „zřízený zákonem“, a který nebyl nezávislý a nestranný. Islandský parlament přijal v posledních dekádách řadu zákonů směřujících ke komplexní restrukturalizaci a reformě soudnictví, s cílem posílit jeho nezávislost a legitimitu. V roce 1989 zákonem č. 92/1989 mj. zřídil hodnoticí komisi, která měla posuzovat schopnosti a kvalifikaci kandidátů na funkci soudce okresního soudu. Cílem ustanovení bylo zajistit soudcovskou nezávislost a zvýšit důvěru veřejnosti v soudnictví. Komise byla nezávislým poradním tělesem ministra spravedlnosti a skládala se ze tří členů jmenovaných Nejvyšším soudem, okresními soudy a islandskou Advokátní komorou. Role komise v následujících letech posilovala, a to zejména novelou bývalého Zákona o soudech z roku 2010, která zvýšila počet jejich členů na pět, rozšířila její mandát na výběr soudců Nejvyššího soudu, a zavedla pravidlo, podle kterého ministr spravedlnosti mohl jmenovat pouze ty kandidáty, které komise vyhodnotila jako nejvíce kvalifikované na danou pozici. Pokud by ministr spravedlnosti chtěl jmenovat jiného kandidáta, potřeboval by k tomu souhlas parlamentu.

(16-59) Dne 26. 5. 2016 islandský parlament přijal Zákon o soudnictví č. 50/2016 (nový Zákon o soudnictví), který nabyl účinnosti 1. 1. 2018. Zákon zřídil nový Odvolací soud, soud druhého stupně, složený z patnácti soudců. Přejídné ustanovení IV řešilo jmenování soudců do nového Odvolacího soudu, které mělo být ukončeno k 1. 7. 2017, tak, aby se soudci mohli ujmout svých povinností k 1. 1. 2018. Výběr kandidátů měla posoudit hodnoticí komise. Přejídné ustanovení dále upřesňovalo, že ministr spravedlnosti nesmí jmenovat kandidáta, kterého komise nedoporučila. Od tohoto pravidla se ministr mohl odchýlit pouze pokud navrhl kandidáta, který podle komise splnil všechny minimální

zákoně požadavky, a s jehož jmenováním souhlasil parlament. Přejídné ustanovení IV také předvídaló že parlament musí jednotlivě schválně všechny kandidáty.

Postup výběru soudců nově vzniknuvšího islandského Odvolacího soudu probíhal tak, že hodnotící komise posuzovala 33 kandidátů. Zatímco podle komise všech 33 kandidátů splňovalo zákoně podmínky pro výkon funkce soudce Odvolacího soudu, komise navrhla patnáct kandidátů, které považovala za nejlépe kvalifikované. Soudkyně A. E. mezi nimi nebyla. Ministryně spravedlnosti se chtěla od seznamu komise odchýlit a opakovaně žádala o rozšíření počtu doporučených kandidátů, čemuž však komise nevyhověla.

Dopisem ze dne 29. 5. 2017 přelozila ministryně spravedlnosti parlamentu návrh patnácti kandidátů na funkci soudce Odvolacího soudu. Návrh obsahoval pouze jedenáct jmen původně doporučených hodnotící komisí. Ministryně tuto změnu odůvodnila tím, že komise nepřikládala kritériu justiční praxe takovou váhu, jakou si funkce soudce Odvolacího soudu vyžadovala. Návrhem ministryně se zabýval parlamentní ústavní a kontrolní výbor dne 30. 5. 2017. Dne 1. 6. 2017 parlament většinou 31 hlasů (všechno členů koalických stran) proti 22 seznam ministryně spravedlnosti schválil.

(60–75) V červnu 2017 dva neúspěšní kandidáti původně doporučení hodnotící komisí napadli průběh jmenování soudců u okresního soudu v Rejkaviku a žádali zrušení rozhodnutí nenavrhnout je jako kandidáty parlamentu ke schválení. Okresní soud obě podání odmítl jako nepřípustné s tím, že takové rozhodnutí by neanulovalo jmenování patnácti soudců parlamentem. Nejvyšší soud toto rozhodnutí potvrdil dne 31. 7. 2017. V jiném řízení Nejvyšší soud nicméně oběma kandidátům přiznal náhradu nemajetkové újmy ve výši 5 700 eur a shledal, že ministryně spravedlnosti nedostála své povinnosti vést nezávislé šetření a posouzení srovnatelné s hodnocením komise u těch čtyř kandidátů, u kterých se od názoru komise odchýlila. Nejvyšší soud rovněž konstatoval, že nedostatky postupu ministryně spravedlnosti nebyly zhojeny ani hlasováním parlamentu.

(76–100) Stěžovatel byl dne 31. 1. 2017 odsouzen za řízení bez řidičského oprávnění a pod vlivem návykové látky. Proti rozhodnutí se odvolal k Nejvyššímu soudu, nicméně, jelikož ten se věcí nestihl zabývat před koncem roku 2017, věc byla postoupena k nově ustanovenému Odvolacímu soudu. U Odvolacího soudu stěžovatel vznesl námitku proti soudkyni A. E., která v jeho věci rozhodovala, a to na základě toho, že nebyla jmenována v souladu s postupy stanovenými vnitrostátním právem. Stěžovatel poukázal na politický motiv ministryně a úzké vztahy jejího manžela se soudkyní A. E. Odvolací soud tyto námitky odmítl a potvrdil verdikt o vině stěžovatele. Ten se s totožnými námitkami v dubnu 2018 obrátil na islandský Nejvyšší soud, který však jeho dovolání zamítl. Uvedl, že i přes nedostatky v postupu jmenování soudkyně A. E., které byly konstátovány v jednom z jeho předešlých rozhodnutí, bylo její jmenování platné. Nejvyšší soud dodal, že neexistuje žádný důvod domnívat se, že stěžovatelova věc nebyla projednána nezávislým a nestranným soudem.

(...)

PRAVNÍ POSOUZENÍ

- 1. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY VE VZTAHU K PRAVU NA SOUD ZŘÍZENÝ NA ZÁKLADĚ ZÁKONA**
2. Stěžovatel spoléhaje na čl. 6 odst. 1 Úmluvy tvrdil, že jedna ze tří soudců senátu nově zřízeného Odvolacího soudu, který potvrdil jeho trestní odsouzení, konkrétně soudkyně A. E., nebyla jmenována v souladu se zákonem, a z toho důvodu nebyla jeho věc projednána „soudem zřízeným zákonem“ ve smyslu daného ustanovení.

První věta čl. 6 odst. 1 Úmluvy zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“

(...)

1. Hodnocení Soudu
2. Rozsah stížnosti s ohledem na právo na „soud zřízený zákonem“
3. Velký senát se domnívá, že nejdříve musí určit rozsah stěžovatelovy stížnosti vztahující se k zásadě „soud zřízený zákonem“.
4. Již zkraje je nutno zdůraznit, že projednávaná věc nevyvolává pochybnosti ohledně zákonné existence nově zřízeného Odvolacího soudu. Mezi stranami není sporu o tom, že Odvolací soud byl zřízen parlamentním zákonem, konkrétně novým Zákonem o soudech, jehož kvalita, co do dostupnosti a předvídatelnosti, nebyla stěžovatelem napadena.
5. Obdobně tak nebyl Velký senát vyzván k tomu, aby prozkoumal systém jmenování soudců na Islandu. Jak upozornila Benátská komise a Poradní sbor evropských soudců (...), v Evropě existuje celá řada různých způsobů výběru a jmenování soudců, nikoliv jeden model, který by se dal aplikovat na všechny země. Soud v této souvislosti připomíná, že ač zásada dělby moci mezi politickými orgány vlády a soudnictvím nabývá v jeho judikatuře na významu, jmenování soudců mocí výkonnou nebo zákonodárnou je podle Úmluvy přípustné, pokud jsou jmenování soudci nezávislí na vlivu nebo zásahu při výkonu své rozhodovací činnosti (srov. Maktouf a Damjanović proti Bosně and Hercegovině, č. 2312/08 a 34179/08, rozsudek velkého senátu ze dne 18. 7. 2013, § 49, ECHR 2013) (...).
6. Stejně tak se Velký senát nemusí zabývat tím, zda příslušná vnitrostátní právní úprava jmenování soudců byla porušena postupem jmenování soudkyně A. E. do nově ustanoveného Odvolacího soudu. V této souvislosti bere ohled na dvě samostatná rozhodnutí Nejvyššího soudu Islandu ze dne 19. 12. 2017 (...), v nichž Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pokud jde o jmenování čtyř soudců navržených ministryní, včetně soudkyně A. E., k porušení vnitrostátní právní úpravy došlo. Zaprvé, nahrazením čtyř kandidátů, které hodnotící komise zařadila mezi patnáct nejkvalifikovanějších, jinými čtyřmi kandidáty bez provedení nezávislého hodnocení nebo poskytnutí dostatečného odůvodnění svého rozhodnutí, ministryně spravedlnosti porušila část 10 správního řádu. Nezohlednila přitom ustálenou zásadu islandského správního práva, že jen nejkvalifikovanější kandidáti mohou být vybráni do výkonu veřejné funkce. Zadruhé, islandský parlament nehlasoval o každém navrženém kandidátovi samostatně, jak to vyžadovalo přechodné ustanovení IV nového Zákona o soudech. Tato zjištění byla zopakována také v rozsudku, který Nejvyšší soud vynesl ve věci stěžovatele.

209–210. (...) Velký senát proto vychází z toho, že proces, v němž byla A. E. jmenovaná soudkyně Odvolacího soudu, porušil ustanovení vnitrostátního práva o jmenování soudců (...). Úkolem Velkého senátu je proto pouze určit důsledky výše uvedeného porušení vnitrostátního práva ve vztahu k čl. 6 odst. 1, jinými slovy posoudit, zda přítomnost soudkyně A. E. v senátu Odvolacího soudu (...) i přes nesrovnalosti v jejím jmenování, porušila právo stěžovatele na projednání věci „soudem zřízeným zákonem“.

2. Rozsah požadavku „soud zřízený zákonem“

(a) Obecné principy a přehled judikatury Soudu

(i) „Soud zřízený zákonem“

211. Soud připomíná, že podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, soud musí být vždy „zřízený zákonem“. Toto spojení odráží zásadu právního státu, která je vlastní systému ochrany stanoveného Úmluvou a

jejími protokoly a která je výslovně zmíněná v preambuli k Úmluvě (...). Jak Soud v minulosti uvedl, soud, který není zřízený v souladu se záměrem zákonodárce, nutně postrádá legitimitu, kterou v demokratické společnosti potřebuje k tomu, aby mohl rozhodovat právní spory (srov. Lavents proti Lotyšsku, č. 58442/00, rozsudek ze dne 28. 11. 2002, § 114).

212. Soud dále uvedl, že „zákon“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy představuje nejen legislativu, která se týká založení a pravomoci soudních orgánů, ale také jakékoliv ustanovení vnitrostátního práva, jehož porušení vyvolá nesrovnalosti v účasti jednoho nebo více soudců na projednávání věci (srov. Gorguiladzé proti Gruzii, č. 4313/04, rozsudek ze dne 20. 10. 2009, § 68; Pandjikidzé a další proti Gruzii, č. 30323/02, rozsudek ze dne 27. 10. 2009, § 104; a Kontalexis proti Řecku, č. 59000/08, rozsudek ze dne 31. 5. 2011, § 38). To se týká zejména ustanovení vztahujících se k nezávislosti členů soudu, délky jejich mandátů a nestrannosti (srov. například Gurov proti Moldavsku, č. 36455/02, rozsudek ze dne 11. 7. 2006, § 36; DMD GROUP, a.s., proti Slovensku, č. 19334/03, rozsudek ze dne 5. 10. 2010, § 59; a Miracle Europe Kft proti Maďarsku, č. 57774/13, rozsudek ze dne 12. 1. 2016, § 48).
213. Jinými slovy, spojení „zřízený zákonem“ postihuje nejen zákonný základ samotné existence „soudu“, ale také soulad fungování soudu s pravidly jeho správy (srov. Sokurenko a Strygun proti Ukrajině, č. 29458/04 a 29465/04, rozsudek ze dne 20. 7. 2006) a složení jeho senátů v každé projednávané věci (srov. Richert proti Polsku, č. 54809/07, rozsudek ze dne 25. 10. 2011, § 43; a Ezgeta proti Chorvatsku, č. 40562/12, rozsudek ze dne 7. 9. 2017, § 38).

(ii) Cíl požadavku, aby byl „soud“ „zřízený zákonem“

214. Soud shledal, že podle jeho vlastní judikatury je cílem spojení „zřízený zákonem“ v čl. 6 odst. 1 Úmluvy zaručit, „aby organizace soudnictví v demokratické společnosti nezávisela na svévolném uvážení výkonné moci, ale byla řízená zákonem, vydaným parlamentem“ (...).
215. Rovněž tak, ač Soud zdůraznil rostoucí význam zásady dělby moci a záruk nezávislosti soudnictví (srov. Baka proti Maďarsku, č. 20261/12, rozsudek velkého senátu ze dne 23. 6. 2016, § 165), již konstatoval že ani čl. 6, ani žádné jiné ustanovení Úmluvy po členských státech nevyžaduje, aby implementovaly jakýkoliv teoretický ústavní koncept týkající se přípustných limitů interakce státních mocí (srov. například Ramos Nunes de Carvalho e Sá proti Portugalsku, č. 55391/13, 57728/13 a 74041/13, rozsudek velkého senátu ze dne 6. 11. 2018, § 144). Podle názoru Soudu je určitá interakce mezi třemi státními mocemi nejen nevyhnutelná, ale i nezbytná potud, pokud jednotlivé moci nezasahují do svých funkcí a pravomocí (...).

(b) Redefinování zásad plynoucích z judikatury

218. Projednávaná věc poskytuje Velkému senátu příležitost upřesnit význam konceptu „soud zřízený zákonem“ a analyzovat jeho vztah k dalším „institucionálním požadavkům“ čl. 6 odst. 1, zejména k zásadám nezávislosti a nestrannosti. Soud proto nejdříve bude analyzovat jednotlivé komponenty tohoto konceptu a diskutovat, jak by termíny „soud“ „zřízen“, a „zákonem“ měly být vykládané, aby co nejlépe reflektovaly jeho cíl a v konečném důsledku zajistily, že ochrana, kterou čl. 6 odst. 1 poskytuje, je skutečně účinná. Následně pak prozkoumá interakci mezi požadavkem soudu zřízeného zákonem a podmínkami nezávislosti a nestrannosti.

(i) Soud

219. Podle ustálené judikatury Soudu, je pojem „soud“ charakterizovaný svou soudní funkcí, to znamená rozhodováním věcí v rámci jeho příslušnosti a pravomoci na základě zákonných pravidel (...). Musí také uspokojit řadu dalších požadavků, jako nezávislost, zejména na moci výkonné, nestrannost, délka výkonu mandátů... (srov. například Belilos proti Švýcarsku, č. 10328/83, rozsudek velkého senátu ze dne 29. 4. 1988, § 64).

220. Kromě výše uvedeného je z pohledu Soudu součástí samotného pojmu „soud“ to, že je složen ze soudců vybraných na základě substantivních kritérií – tedy ze soudců, kteří naplní požadavky technické kompetence a morální integrity plnit soudcovské povinnosti vyžadované právním státem.
221. Soud (...) zdůrazňuje zásadní význam rigorózního procesu jmenování soudců obecných soudů tak, aby bylo zajištěno jmenování nejkvalifikovanějších kandidátů – co po technické stránce jejich schopností a morální integrity. Je samozřejmé, že čím výše je soud v soustavě umístěný, tím náročnější by kritéria pro výběr soudců měla být. Také je zřejmé, že přísedící mohou být podrobena jiným kritériím výběru, a to zejména pokud jde o požadavek odborných znalostí. Podle názoru Soudu výběr na základě substantivních kritérií nejen zajistí odbornou schopnost soudního orgánu vykonávat spravedlnost, ale je také klíčem k zajištění důvěry veřejnosti v soudnictví a slouží jako dodatečná záruka soudcovské nezávislosti.

(ii) „Zřízení“

223. Soud připomněl, že podle jeho ustálené judikatury spojení „zřízený zákonem“ pokrývá nejen právní základ samotné existence „soudu“, ale také to, že soud dodržuje specifická pravidla, která se týkají jeho fungování nebo složení senátů (...).
224. Soud dále upozornil, že jeho judikatura k požadavkům „soudu zřízeného zákonem“ doposud dopadala zejména na porušení vnitrostátních pravidel, která přímo upravovala pravomoc soudu rozhodovat v příslušné věci, nebo těch pravidel, která měla okamžitý dopad na složení soudu projednávajícího věc stěžovatele. Otázka, kterou si je nutno položit pro účely této věci je, zda porušení vnitrostátního práva, k němuž došlo ve fázi prvotního jmenování soudkyně určitého soudu, může také způsobit porušení práva, aby věc rozhodl „soud zřízený zákonem“.
225. V této souvislosti Soud poznamenává, že v jeho judikatuře existuje precedent, a to ve věci Ilatovskiy (Ilatovskiy proti Rusku, č. 6945/04, rozsudek ze dne 9. 7. 2009). Daná věc se týkala odsouzení stěžovatele okresním soudem složeným z jednoho profesionálního soudce a dvou přísedících. Po zjištění, že jmenování přísedících neproběhlo v souladu se stávající vnitrostátní právní úpravou, dospěl Soud k závěru, že okresní soud, který rozsudek proti stěžovateli vydal za účasti obou přísedících, nelze považovat za „soud zřízený zákonem“. Rozsudek ve věci Ilatovskiy i přes odlišnosti od rozhodované věci poskytuje jasnou ukázkou situace, kdy nesrovnalosti v procesu jmenování soudců mohou zkompromitovat legitimitu soudu, k němuž byli soudci jmenováni, coby „soudu zřízeného zákonem“.
226. Korelace mezi procesem jmenování soudcem a požadavkem zákonnosti nachází oporu také v cíli, který podmínka „zřízený zákonem“ sleduje (...). Tato podmínka reflektuje zásady právního státu a cílí na ochranu soudnictví proti nezákonnému externímu vlivu, zejména ze strany výkonné moci (...), byť není vyloučeno, že takový nezákonný zásah může plynout také ze strany moci zákonodárné, nebo ze samého soudnictví. Zahrnuje navíc jakékoliv ustanovení vnitrostátního práva, včetně ustanovení týkajících se nezávislosti soudců, po jehož porušení by následná účast jednoho nebo více takových soudců na soudním rozhodování postihla toto rozhodování nesrovnalostí. Soud si je vědom toho, že proces jmenování soudců může být předmětem takového nevhodného vlivu, a proto požaduje jeho přísný přezkum (...).
227. Soud v této souvislosti rovněž zdůraznil, že podle výsledku srovnání právních úprav téměř polovina zkoumaných států vykládá požadavek „soudu zřízeného zákonem“ tak, že se vztahuje i na proces prvotního jmenování do funkce. Mezi členskými státy proto již existuje značný konsensus, který Soud nemůže přehlédnout (...). Konečně, Soud odkázal na spojení s rozsudkem Soudního dvora Evropské unie ve věci Simpson a HG ze dne 26. 5. 2020, kde Soudní dvůr konstatoval, že právo na soud zřízený zákonem zahrnuje i proces jmenování soudců (...).

(iii) „Zákonem“

229–230. Povaha a rozsah věcí, kterými se Soud v souvislosti s požadavkem „soudu zřízeného zákonem“ doposud zabýval, obvykle vyžadovala určení, zda soud (...) má základ v právní úpravě daného státu a zda požadavky plynoucí z vnitrostátního práva byly naplněny (...). Soud by rád také zdůraznil, že (...) v žádném případě neusiluje nastolit jednotu ve způsobech jmenování soudců jednotlivých členských států (...). Soud si je vědom toho, že (...) samotná skutečnost, že výkonná moc má rozhodující vliv na jmenování soudců – jak je tomu v řadě členských zemí, kde omezení moci výkonné plyne z právní kultury a dalších odpovědnostních mechanismů, společně s dlouhodobou praxí výběru vysoce kvalifikovaných kandidátů s nezávislým myšlením, slouží jako ochrana nezávislosti a legitimacy soudnictví – nesmí být sama o sobě považována za odklonění se od charakteristiky soudu zřízeného „zákonem“. Obavy zde tkví pouze v zajištění, že příslušné vnitrostátní právo týkající se jmenování soudců je formulováno jednoznačně a neumožňuje svévolné zásahy do procesu jmenování, včetně moci výkonné.

(iv) vztah mezi požadavky „nezávislosti“ „nestrannosti“ a „soudu zřízeného zákonem“

232–233. (...) Soud konstatoval, že soudní orgán, který nenaplní požadavky nezávislosti – a to zejména na moci výkonné – a nestrannosti, nemůže být charakterizován jako „soud“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 (...). Obdobně tak podle Soudu institucionální požadavky čl. 6 odst. 1, i když každý z nich má zvláštní určení co do spravedlivého řízení, pojí společný cíl dodržení základních zásad právního státu a dělby moci (...).

234. Soud je toho názoru, že přezkum požadavku „soud zřízený zákonem“ nesmí ztratit ze zřetele tento společný cíl a musí systematicky zjišťovat, zda tvrzená nesrovnalost v projednávané věci je takové závažnosti, která by mohla podlomit výše uvedené základní zásady a zkompromitovat nezávislost dotčeného soudu. „Nezávislost“ v této souvislosti odkazuje k personální a institucionální nezávislosti, která je nezbytná pro nestranné rozhodování a je tak prerekvizitou pro nestrannost. Charakterizuje jak (i) stav mysli, tedy odolnost soudce vůči externímu tlaku jako část jeho morální integrity, tak (ii) soubor institucionálních úprav, včetně procesu jmenování soudců takovým způsobem, který zajišťuje jejich nezávislost a výběr na základě substantivních kritérií – ta musí poskytovat záruku proti nepřiměřenému vlivu a neomezené diskreci jiných státních mocí jak v počáteční fázi jmenování soudce, tak v průběhu výkonu jeho či jejího mandátu (srov., *mutatis mutandis* Khrykin proti Rusku, č. 33186/08, rozsudek ze dne 19. 4. 2011, § 28–30).

235. Zda nesrovnalosti v projednávané věci vedly k porušení práva na „soud zřízený zákonem“: třístupňový test

(a) Je zde potřeba třístupňového testu?

236. Soud na úvod uvádí, že s ohledem na potenciální důsledky nalezeného porušení a s ohledem na důležité protichůdné zájmy, které jsou v sázce, by právo na „soud zřízený zákonem“ nemělo být konstruováno příliš expanzivním způsobem, kdy by jakákoliv nesrovnalost v procesu jmenování soudců způsobila porušení tohoto práva. Je vyžadovaná jistá míra zdrženlivosti.

237. Soud zopakoval, že právo na spravedlivé řízení ve smyslu čl. 6 odst. 1 musí být interpretováno ve světle preambule k Úmluvě, která deklaruje zásadu právního státu za část společného dědictví smluvních stran. (...) „Soud zřízený zákonem“ je odrazem této zásady právního státu, a proto hraje důležitou roli v dodržování principů dělby moci, nezávislosti a legitimacy soudnictví. Zásada právního státu ovšem obsahuje také řadu dalších, stejně důležitých principů, které, ač se často doplňují, mohou za některých okolností vejít do střetu.

238. Soud nejdříve v této souvislosti odkazuje na zásadu právní jistoty, která je implicitně přítomná všem článkům Úmluvy (...). Podle Úmluvy se zásada právní jistoty zobrazuje v odlišných podobách a kontextech, jako například požadavek, aby byl zákon jasně definovaný a předvídatelný co do své aplikace (srov. například *Medvedyev* a další proti Francii, č. 3394/03,

rozsudek velkého senátu ze dne 29. 3. 2010, § 80, ECHR 2010), nebo požadavek, aby konečná rozhodnutí soudů nebyla zpochybňována (srov. například *Brumărescu proti Rumunsku*, č. 28342/95, rozsudek velkého senátu ze dne 23. 1. 2001, § 61, ECHR 1999-VII). Tento aspekt právní jistoty předpokládá také dodržování zásady *res judicata*, která (...) zajišťuje stabilitu soudního systému a přispívá k důvěře veřejnosti v soudy. Podle ustálené judikatury Soudu, zatímco požadavek zásady právní jistoty a *res judicata* nejsou absolutními (...), odklon od této zásady je odůvodnitelný pouze tehdy, pokud jej vážné a přesvědčivé okolnosti dělají nezbytným... (srov. například *Ryabykh proti Rusku*, č. 52854/99, rozsudek ze dne 24. 7. 2003, § 52, ECHR 2003-IX; a *OOO Link Oil SPB v. Russia*, č. 42600/05, rozhodnutí ze dne 25. 5. 2009) (...).

239. Jako druhou relevantní zásadu Soud uvádí neodvolatelnost soudců v průběhu výkonu jejich funkce. Tato zásada je obecně pokládána za důsledek soudcovské nezávislosti – která je zase prerekvizitou právního státu – a tedy zařazena mezi zárukami čl. 6 odst. 1 (...). Jak však nedávno potvrdil Velký senát Soudního dvora Evropské unie ve věci *Komise proti Polsku* (C-619/18), zásada neodvolatelnosti soudců také není absolutní povahy, byť výjimka z této zásady je přípustná pouze „pokud je odůvodněná legitimním cílem, je ve světle tohoto cíle proporcionální a nezakládá u jednotlivců důvod k rozumným pochybnostem ohledně odolnosti daného soudu vůči vnějším faktorům a jeho neutralitě ve vztahu k zájmům, které před ním stojí“.
240. Závěr, že soud není „soudem zřízeným zákonem“ může mít značné důsledky pro zásady právní jistoty a neodvolatelnosti soudců (...). Na druhou stranu, dodržování těchto zásad za jakoukoliv cenu a na úkor požadavků „soudu zřízeného zákonem“, může za některých okolností právní stát a důvěru veřejnosti v soudnictví ještě více poškodit. Tak, jak je tomu ve všech případech, kdy se základní zásady Úmluvy dostávají do sporu, je nutné nalézt rovnováhu a určit, zda je tu neodkladná potřeba – podstatné a přesvědčivé povahy – která by odůvodnila odklonění se od zásady právní jistoty a *res judicata* (...) a od zásady neodvolatelnosti soudců.
241. Velký senát poznamenal, že zatímco druhá sekce Soudu to nevyslovila explicitně, ve skutečnosti se pokoušela tuto rovnováhu nastolit tím, že zavedla „test flagrantního porušení“, podle kterého pouze nejzávažnější porušení pravidel jmenování soudců vedou k porušení práva na soud zřízený zákonem, a tedy vytvořením vysokého prahu před tím, než by porušení těchto pravidel představovalo porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy (...).
242. Zatímco Velký senát podporuje logiku a obecný obsah testu zavedeného druhou sekcí (...), hned v úvodu by měl uvést, že zde neaplikuje ten samý koncept „zřejmého porušení“. V této souvislosti konstatuje, že koncept „zřejmého porušení“ Soud doposud používal v řadě odlišných situací, včetně určení, zda se Soud při hodnocení požadavků „soudu zřízeného zákonem“ může odklonit od výkladu vnitrostátního soudu, že došlo k porušení vnitrostátního práva (srov. například *Posokhov*, cit. výše, § 39-44; a *Kontalexis*, cit. výše, § 44). Přenesení tohoto konceptu do kontextu projednávané věci, kdy je porušení vnitrostátního práva již shledáno vnitrostátními soudy, pro účely určení důsledků porušení pro právo stěžovatele na „soud zřízený zákonem“, může zavdat vzniku jisté dvojznačnosti, jak zdůraznila oddělená stanoviska k senátnímu rozsudku a také tvrzení vlády (...).

(b) Třístupňový test Velkého senátu

243. Soud si je vědom těžkostí spojených s vytvořením komplexního testu rovnováhy, který by odchytil potenciální nesrovnalosti, které v procesu jmenování soudců mohou vyvstat napříč jurisdikcemi Evropy – se všemi odlišnými pravidly a praxemi – a připomíná, že mnohé členské státy samy zavedly různé mechanismy nebo standardy, které se s tímto komplikovaným problémem vypořádávají na vnitrostátní úrovni (...). Soud dále bere v potaz, že členské státy by měly dostat prostor pro uvážení, jelikož vnitrostátní orgány jsou v lepším postavení než Soud, aby mohly posoudit, jak budou zájmy soudnictví a právního státu – se všemi jeho rozpornými

komponenty - v dané situaci nejlépe naplněny. Přesto je názoru, že následující kritéria, pokud jsou posuzována společně, představují pevný základ, kterým se Soud, a v konečném důsledku také vnitrostátní soudy, mohou řídit při posouzení, zda nesrovnalosti v procesu jmenování soudců byly takové závažnosti, která by vedla k porušení práva na soud zřízený zákonem, a zda příslušné vnitrostátní orgány dosáhly mezi soupeřícími zásadami spravedlivé rovnováhy přiměřené k okolnostem věci.

(i) První krok testu

244. Soud v první řadě uvádí, že musí dojít k zřejmému porušení vnitrostátního práva v tom smyslu, že porušení musí být jako takové objektivně a skutečně identifikované. Soud konstatuje (...), že v obecné rovině akceptuje výklad vnitrostátních soudů, zda k porušení vnitrostátního práva došlo, ledaže je porušení zřejmé (srov. Lavents, cit. výše, § 114), tedy ledaže závěr vnitrostátních soudů lze považovat za svévolný nebo zjevně nerozumný (...).
245. Soud zdůrazňuje, že absence zřejmého porušení vnitrostátních pravidel jmenování soudců sama o sobě nevyklučuje možnost porušení práva na soud zřízený zákonem. Skutečně může dojít k okolnostem, za nichž proces jmenování soudců, který se zdá být v souladu s relevantními vnitrostátními předpisy, povede k takovému výsledku, který je neslučitelný s předmětem a cílem práva chráněného Úmluvou (srov., mutatis mutandis, DMD GROUP, cit. výše, § 62-72). Za takových okolností musí Soud pokračovat se svým přezkumem podle druhého a třetího stupně testu (...).

(ii.) Druhý krok testu

246. Zadruhé, porušení musí být hodnoceno ve světle předmětu a cíle požadavku „soudu zřízeného zákonem“, konkrétně zajištění schopnosti soudnictví vykonávat své povinnosti bez nepřiměřeného zásahu, a tedy ochránit právní stát a dělbu moci. Porušení čistě technické povahy, která nemají žádný dopad na legitimitu procesu jmenování, proto musí být hodnocena tak, že nepřekročí druhý stupeň testu. Naopak, porušení, která zcela ignorují základní pravidla procesu jmenování - jako například jmenování osoby, která nesplnila příslušná kritéria výběru - nebo porušení, která mohou podlomit cíl a účel požadavku „zřízený zákonem“, jak jej vykládá Soud, musí být považována za porušení tohoto požadavku.
247. Soud je proto názoru, že pouze taková porušení, která se vztahují k základním pravidlům procesu jmenování soudců - tedy porušení, která ovlivňují podstatu práva na „soud zřízený zákonem“ - mohou vézt k porušení tohoto práva (...). Jak správně uvedla druhá sekce, Soud „musí v každém případě ověřit, zda porušení aplikovatelných vnitrostátních pravidel jmenování soudců vytvořilo skutečné riziko, že jiné orgány vlády, a zejména moci výkonné, by mohly [uplatnit] nepřiměřenou diskreci, která by podlomila integritu jmenovacího procesu do roviny, která nebyla vnitrostátními pravidly účinnými v předmětném času předvídána.

(iii) Třetí krok testu

248. Zatřetí Soud posuzuje, zda přezkum provedený vnitrostátními soudy, pokud k nějakému došlo, ohledně právních důsledků porušení vnitrostátního pravidla jmenování soudců sehrává důležitou roli v určení, zda takové porušení představuje porušení práva na „soud zřízený zákonem“.
249. Soud pokládá za důležité zdůraznit, že pokud by byly, jak uváděla vláda, závěry vnitrostátních soudů pokládány za určující co do posouzení požadavku „soudu zřízeného zákonem“, bez ohledu na povahu, rozsah a kvalitu přezkumu uskutečněného vnitrostátními soudy, jinými slovy, pokud by Soud sám neměl nárok posoudit, zda porušení vnitrostátních pravidel jmenování soudců vedlo k porušení čl. 6, pak by toto autonomní právo Úmluvy bylo zbaveno jakékoliv skutečné ochrany.

(...).

251. (...) Pokud vnitrostátní soudy konstatují, že vnitrostátní pravidla byla porušena, musí přezkoumat účinky takového porušení na základě relevantní judikatury vztahující se k Úmluvě a z ní dovozených zásad. Tam, kde vnitrostátní soudy řádně hodnotily skutečnosti ve světle standardů Úmluvy a adekvátně vyhodnotily rovnováhu dotčených soupeřících zájmů a vyvodily odpovídající závěry, tam by Soud potřeboval silné důvody na to, aby takové hodnocení vnitrostátních soudů nahradil svým vlastním (...).
252. Soud konečně zdůrazňuje, že zatímco není v jeho pravomoci určit specifický termín, do kdy nesrovnalost ve jmenování soudců může být napadena jednotlivcem, který se odvolává na právo na „soud zřízený zákonem“, nesouhlasí s vládou v tom, že absence takového konečného časového okamžiku znamená, že jmenování je možné napadat donekonečna. Společně s plynutím času získává zachování právní jistoty vyšší váhu ve vztahu k právu stěžovatele na „soud zřízený zákonem“. Není třeba zdůrazňovat, že je nutno brát ohled také na těžkosti dokazování, které s plynutím času nastávají a také na příslušné vnitrostátní promlčecí lhůty (...).

(c) Aplikace testu na okolnosti projednávané věci

(i) Zda došlo ke zřejmému porušení vnitrostátního práva

254. Soud zopakoval, že Nejvyšší soud Islandu v rozsudcích ze dne 19. 12. 2017 a 24. 5. 2018 dospěl k závěru, že vnitrostátní právo nebylo v průběhu jmenování soudců Odvolacího soudu dodrženo ve dvou aspektech: zaprvé tím, že ministryně spravedlnosti nevykonala nezávislé hodnocení faktů nebo nepředložila dostatečné zdůvodnění, proč se odklonila od návrhu hodnotící komise, což bylo v rozporu se sekci 10 správního řádu, a zadruhé, protože parlament nedodržel zvláštní hlasovací proceduru upravenou v přechodném ustanovení č. IV nového Zákona o soudnictví. Soud zopakoval svůj postoj, že není důvod zpochybnit výklad vnitrostátního práva Nejvyšším soudem, který nerozporovaly ani strany řízení, a proto uvádí, že první podmínka testu byla splněna.

(ii) Zda se porušení vnitrostátního práva týkalo základního pravidla procesu jmenování soudců

255. Jak bylo uvedeno v odst. 246 výše, při určování, zda patřičná chyba v procesu jmenování soudců byla takové vážnosti, že vedla k porušení práva na „soud zřízený zákonem“, je nutno brát ohled, inter alia, na cíl porušené právní úpravy, tedy zda usilovala předejít nepřiměřenému zásahu exekutivní moci do soudnictví, a zda předmětné porušení podlamuje samotnou podstatu práva na „soud zřízený zákonem.“ (...).

256–258. Přehled legislativního vývoje procesu jmenování soudců na Islandu ukázal, že po řadě reformních kroků byl vytvořen systém jmenování soudců, v němž hrála klíčovou roli hodnotící komise. (...) Hlavním cílem zavedení tohoto mechanismu bylo omezit vliv moci výkonné na jmenování soudců, a tak posílit nezávislost islandského soudnictví. Ve zprávě z roku 2010, předložené Výboru pro lidská práva o výkonu Mezinárodního paktu o občanských a politických právech islandská vláda explicitně uvedla že změna dotčené právní úpravy byla odpovědí na rostoucí obavy, že pravidla výběru a jmenování soudců nejsou dostatečnou zárukou nezávislosti soudnictví, a to s ohledem na roli, jakou v procesu sehrávali ministři (...). Obdobně hodnotící zpráva o Islandu publikovaná v roce 2013 skupinou GRECO zdůraznila, že „před zavedením nového systému [jmenování] nemusel ministr následovat doporučení dotčených soudních těles při jmenování soudce a v minulosti se opravdu stalo, že některá jmenování proběhla arbitrárně a zvedla kritiku ohledně politického vlivu, který se do systému infiltroval“ (srov. odst. 128 výše).

(Alfa) Porušení ze strany ministryně

260. Podle vysvětlení, které předložila parlamentu, ministryně se od hodnocení komise odchýlila proto, aby v hodnocení byl kladen větší důraz na kritérium předchozí justiční praxe – a to včetně subjektivních kritérií – a aby byla dosažena větší genderová vyrovnanost.
261. Soud prvně shledal, že rozhodnutí hodnotící komise přiřadit stejnou váhu justiční praxi, stejně jako advokátní či správní praxi, bylo v souladu s relevantní legislativou, která zdůrazňovala vhodnost různorodé profesní zkušenosti (...), jakož i s přetrvávající praxí komise až do té doby (...). Komise zdůraznila, že je nezbytné vyhnout se tomu, aby se vážení kritérií změnilo po předložení kandidatur ve prospěch vybraných kandidátů a v neprospěch jiných.
262. Nicméně, i kdyby bylo posouzení hodnotící komise v této oblasti špatné, nebo byla metoda hodnocení kritérií příliš technická (...) a ministryně by se tak od závěru Komise odchýlila z legitimního důvodu, jádrem rozsudku Nejvyššího soudu z prosince 2017 bylo to, že ministryně zkrátka nedokázala vysvětlit, proč upřednostnila jednoho kandidáta před jiným, jak to od ní vyžadovala sekce 10 správního řádu. Nesouhlas ministryně s posouzením hodnotící komise ji nezbavil povinnosti své rozhodnutí dostatečně a objektivně odůvodnit.

(...)

265. Podle názoru Soudu tato nejistota ohledně motivu ministryně zvedá pochyby o vměšování do soudnictví a vrhá stín na celý proces jmenování. To platí o to více, že ministryně byla členkou jedné z koaličních stran, jejichž hlasy v parlamentu umožnily schválení jejího seznamu (...). Soud dále v této spojitosti nemůže přehlédnout ani tvrzení stěžovatele o celkovém politickém kontextu, v němž ministryně svůj návrh udělala. I když Soud nemůže potvrdit, že ministryně jednala s politickým motivem, jak naznačil stěžovatel, jednání ministryně bylo takové povahy, která pobízí k objektivně odůvodněným obavám, a to samo o sobě snižuje transparentnost procesu výběru soudců.
266. Selhání ministryně jednat v souladu s relevantními pravidly je o to závažnější, že její povinnosti jí byly opakovaně připomínány jejími vlastními právními poradci, předsedou hodnotící komise a ad hoc stálým tajemníkem Ministerstva spravedlnosti (...). Soud také odkazuje na zjištění Nejvyššího soudu z prosince 2017, podle nichž ministryně jednala „zcela bez ohledu na zjevné nebezpečí“, že ohrozí pověst kandidátů, jejichž jména nahradila. Je proto spravedlivé uzavřít, že ministryně si byla ve svém jednání plně vědoma svých povinností plynoucích z příslušné vnitrostátní úpravy.
267. S ohledem na porušení, kterých se ministryně dopustila a okolnosti, za kterých se jich dopustila, je Soudu názoru, že nemohou být prezentovány jako pouhé technické nebo procesní nesrovnalosti, jak tvrdila vláda, ale že představují zřejmé nesrovnalosti, které se dotýkají jádra práva na „soud zřízený zákonem“.

(Beta) Nedostatky postupu parlamentu

(...)

270. Soud dále poznamenal, že parlament nedokázal naplnit svou povinnost [dozoru průběhu procesu jmenování] a nepožadoval od ministryně, aby uvedla objektivní důvody svého návrhu. Kromě toho, jak uvedl Nejvyšší soud, nedodržel ani zvláštní pravidla hlasování podle přechodného ustanovení IV nového Zákona o soudech a místo jednotlivého hlasování o kandidátech posoudil návrh ministryně en bloc. Toto selhání na straně parlamentu by samo o sobě nevedlo k porušení práva na „soud zřízený zákonem“, zejména proto, že členové parlamentu měli možnost samostatné hlasování požadovat (...). Nicméně způsob volby přispěl k závažnému porušení, kterého se ministryně dopustila ve vztahu k čtveřici kandidátů, které navrhla, a podlomil úlohu parlamentu jako záruky vůči nepřiměřené diskreci moci výkonné v

procesu jmenování soudců. Podobně nelze nechat stranou ani přesvědčení stěžovatele, že rozhodnutí parlamentu bylo vedeno primárně stranickými zájmy.

271. Soud proto konstatuje, že zatímco zvláštní postup hlasování v parlamentu podle nového Zákona o soudech měl posílit legitimitu jmenování do nově ustanoveného Odvolacího soudu (...), intervence parlamentu nevedla ke kýženému účinku, jelikož parlament nedostal své povinnosti zaručit zákonnost jmenování čtyř dotčených kandidátů.

(Gama) Závěrečné poznámky k druhému kroku testu

272. Ve světle výše uvedeného Soud uzavřel, že došlo k zřejmému porušení základního pravidla procesu jmenování soudců Odvolacího soudu. Soud proto přistupuje ke třetímu kroku testu, tj. přezkumu ze strany vnitrostátních soudů.

(iii) Zda vnitrostátní soudy řádně přezkoumaly a napravily tvrzení týkající se práva na „soud zřízený zákonem“

(Alfa) Přezkum Nejvyššího soudu ve věci stěžovatele

(...)

274. Soud připomněl, že Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatele na základě dvou argumentů. Zaprvé, ač hlasování v parlamentu nebylo v souladu se zvláštním postupem předvídaným přechodným ustanovením IV nového Zákona o soudech, tento nedostatek nebyl závažný a jmenovací proces byl jinak proveden v souladu s formálními požadavky zákona. S ohledem na to, jakož i na skutečnost, že všech 33 kandidátů na pozici soudce Odvolacího soudu splnilo zákonné požadavky na výkon funkce a patnáct z těchto kandidátů bylo navíc jmenováno dekretem spolupodepsaným islandským prezidentem a ministryní spravedlnosti, jmenování A. E. podle Nejvyššího soudu nemůže být „nulitní“ a rozhodnutí, která dotčená soudkyně spolu se svými kolegy vydala, nelze považovat za „pouhý list papíru“.

275. Zadruhé, Nejvyšší soud vzal na vědomí, že postup ministryně spravedlnosti nebyl v souladu s některými vnitrostátními pravidly jmenování soudců, jak i dovodil v rozsudku ze dne 19. 12. 2017. Nicméně konstatoval, že doživotní jmenování patnácti soudců k Odvolacímu soudu se „stalo skutečností“ po jmenovacích dekretch prezidenta a od toho okamžiku měli jmenovaní soudci povinnost rozhodovat při výkonu svých funkcí nezávisle a pouze na základě zákona. Za takových okolností Nejvyšší soud neviděl dostatečný důvod pro rozumné pochybnosti, že stěžovatelovo právo na spravedlivé řízení před nezávislými a nestrannými soudci bylo dodrženo, a to i přes nedostatky v postupu ministryně spravedlnosti.

276. Stěžovatel naopak u Soudu tvrdil, že rozsudek vynesený v jeho věci byl vadný, jelikož Nejvyšší soud (i) rozhodl v rozporu se svými předchozími závěry z prosince 2017, a (ii) neprovedl řádný přezkum požadavku, zda je Odvolací soud „soudem zřízeným zákonem“ a zda bylo porušení ve světle zásad dovozených v judikatuře Soudu „zřejmé“ (...).

(Beta) Analýza přezkumu uskutečněného Nejvyšším soudem

278. Soud upozornil, že Nejvyšší soud měl pravomoc napravit účinky výše uvedených nesrovnalostí v právu stěžovatele na spravedlivé řízení, a to tím, že by konstatoval, že stěžovatelova věc nebyla projednána „soudem zřízeným zákonem“ - a to z důvodu účasti soudkyně A. E. - a tím, že by zrušil příslušný rozsudek Odvolacího soudu. Není rozporu o tom, že v rozsudku ze dne 24. 5. 2018 týkajícího se stěžovatele, Nejvyšší soud podpořil své předchozí zjištění ohledně porušení, kterých se dopustila ministryně a parlament v procesu jmenování soudců. Soud nicméně souhlasí se stěžovatelem, že pokud jde o následný přezkum dopadu těchto porušení na jeho právo na „soud zřízený zákonem“, Nejvyšší soud, zdá se, nedokázal dovodit nutné

závěry ze svých předchozích rozhodnutí a posoudit věc v souladu s Úmluvou.

279. (...) Nejvyšší soud, zdá se, kladl velký důraz na pouhou skutečnost, že jmenování bylo dokončeno až po podpisu prezidenta, a že od toho okamžiku dále neexistoval důvod pochybovat, že patnáct soudců Odvolacího soudu, kteří podle hodnoticí komise do jednoho splnili zákonné podmínky pro výkon dané funkce, bude své povinnosti vykonávat nezávisle a v souladu se zákonem.
280. Soud nemá důvod pochybovat, že jmenování technicky nebylo podle islandského práva nulitní, nebo že jednotliví soudci budou po jmenování skutečně dodržovat požadavky spravedlivého řízení. Přesto se však žádný z těchto závěrů netýká otázky, zda nesrovnalosti v procesu, který vedl k jmenování A. E., samy o sobě porušily právo stěžovatele na „soud zřízený zákonem“, ve smyslu, v jakém Soud vykládá čl. 6 odst. 1 Úmluvy.
281. Soud upozornil (odst. 89 a 273 výše), že stěžovatel předložil velmi přesné a naléhavé argumenty, proč považoval předmětné porušení za zásah do požadavku, aby byl stíhán před nezávislým a nestranným soudem „zřízeným zákonem“. Nejvyšší soud však na žádné z těchto tvrzení neodpověděl, a to včetně tvrzení co do politické spojitosti mezi ministryní spravedlnosti a manželem A. E. Pokud tedy vláda tvrdí, že Nejvyšší soud přezkoumal všechny relevantní okolnosti týkající se jmenování A. E. a stěžovatelova práva, aby jeho věc byla projednána soudem zřízeným zákonem, Soud konstatuje, že tento přezkum v rozsudku není odzrcadlen a zůstává nejasné, jak Nejvyšší soud postupoval a na základě jakých právních a faktických důvodů dospěl ke svému závěru. Jinými slovy, z rozsudku Nejvyššího soudu není zřejmé, proč procesní pochybení, které konstatoval ve svých předchozích rozsudcích (z 19. 12. 2017) nebylo takové povahy, aby kompromitovalo zákonnost jmenování A. E. a její další účast v rozhodování věci stěžovatele.
282. Soud je názoru, že (...) Nejvyšší soud akceptoval, nebo dokonce rezignoval na skutečnost, že poté, co se jmenování stalo oficiálním, již neměl na věc žádný vliv. Toto konstatování dokonce nachází oporu v tvrzení vlády: (...) i když soudy teoreticky mají pravomoc přezkoumat zákonnost jmenování soudců a zrušit rozhodnutí, na nichž se nezákonně jmenovaní soudci podíleli, procesní porušení toho typu, o jaké šlo v projednávané věci, mohou vést pouze k přiznání náhrad škody neúspěšným kandidátům. Proto zde „za poslední půlstoletí nebyl žádný případ, který by naznačil že takové vady mohou vést k zneplatnění jmenování soudce“ (srov. odst. 187).
283. Soud proto konstatuje, že zdrženlivost projevená Nejvyšším soudem při přezkumu věci stěžovatele a selhání Nejvyššího soudu v nalézání rovnováhy mezi zásadou právní jistoty na jedné straně a dodržením zákona na straně druhé, se neomezuje pouze na skutečnosti projednávané věci, ale je ustálenou praxí Nejvyššího soudu. Soud proto shledal, že taková praxe je problematická ze dvou hlavních důvodů. Zaprvé podlamuje úlohu, jakou soudnictví hraje v udržování brzd a protiváh, zásady vlastní dělby moci. Zadruhé, s ohledem na význam a důsledky předmětných porušení (...), se účinky takových porušení nemusí omezovat jen na jednotlivé kandidáty, kteří byli poškozeni svým nejmenováním, ale nezbytně se dotýká také veřejnosti. Soud již při mnohých příležitostech zdůraznil zvláštní roli soudnictví ve společnosti. Aby soudnictví mohlo vykonávat svou roli coby ochránce spravedlnosti, základní hodnoty právního státu, musí se těšit důvěře veřejnosti (srov. například *Morice proti Francii*, č. 29369/10, rozsudek ze dne 23. 4. 2015, § 128, ECHR 2015); *Baka*, cit. výše, § 164; a *Denisov proti Ukrajině*, č. 76639/11, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 9. 2018, § 63). Soud v této souvislosti také odkazuje na Stanovisko č. 1 poradního sboru evropských soudců, kde je uvedeno že „nejen strany řízení, ale celá společnost musí mít důvěru v soudnictví“ (srov. odst. 124 výše).
284. Pokud jde o rovnováhu, které měl Nejvyšší soud dosáhnout mezi soupeřícími zájmy, Soud považuje za nezbytné zdůraznit, že zatímco čas, který uplynul od tvrzených nesrovnalostí v procesu jmenování, může teoreticky naklonit rovnováhu ve prospěch zásady „právní jistoty“ (...), v projednávané věci se tak nestalo. Soud také připomněl, že v důsledku řízení ve věci dvou

neúspěšných kandidátů v červnu 2017 (tedy krátce po prezidentském dekretu), Nejvyšší soud konstatoval nesrovnalosti již 19. 12. 2017, jenom dva týdny předtím, než patnáct vybraných kandidátů nastoupilo do funkce. Stěžovatel navíc požadoval odejmutí věci soudkyni A. E. dne 2. 2. 2018, tedy jeden měsíc poté, co nastoupila do funkce, a Nejvyšší soud v této věci rozhodl 24. 5. 2018. Jinými slovy, jmenování A. E. a dalších tří kandidátů bylo na vnitrostátní úrovni napadeno okamžitě po skončení jmenovacího procesu, a nesrovnalosti, které poznamenaly průběh jejich jmenování, byly shledány ještě předtím, než se ujali funkce. Za takových okolností se Soud domnívá, že se vláda nemůže ve svých tvrzeních proti porušení práva na „soud zřízený zákonem“ spoléhat na zásadu právní jistoty nebo na záruku doživotního mandátu.

285. Stejně tak Soud odmítl tvrzení, že nesrovnalosti byly příliš „vzdálené“ od věci stěžovatele a neměly dopad na jeho právo na soud zřízený zákonem. (...). Podle názoru Soudu byl požadavek „blízkosti“ naplněn až tím, že jmenovaná soudkyně A. E. zasedala v senátu Odvolacího soudu, jež projednával stěžovatelovou věc. Soud si je vědom, že stěžovatel neměl žádný právní zájem nebo důvod napadnout jmenování A. E. ve dřívější fázi (...).
286. S ohledem na výše uvedené Soud, jako nejvyšší autorita rozhodující o aplikaci a výkladu Úmluvy, nemůže akceptovat přezkum provedený Nejvyšším soudem ve věci stěžovatele, jelikož ten nebral v potaz otázku, zda předmět záruky obsažené v konceptu „zřízen zákonem“ byl dosažen (...).

(iv) Celkový závěr co do porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy ohledně práva na soud zřízený zákonem

288. (...) Soud upozornil, že existovaly jiné záruky, které porušení ze strany ministryně mohly napravit, jako například proces jmenování před parlamentem a konečná záruka spočívající v soudním přezkumu před vnitrostátními soudy. Jak však bylo uvedeno, ani jedna z těchto záruk nebyla účinná a diskrece využitá ministryní zůstala ničím neomezená.
289. Ve světle výše uvedeného a s ohledem na tříkrokový test má Soud za to, že stěžovateli bylo upřeno právo na „soud zřízený zákonem“, a to tím, že projednávání jeho věci se účastnila soudkyně, jejíž jmenovací proces byl narušen zásadními nesrovnalostmi, které narušily samotnou podstatu dotčeného práva.
290. Soud proto uzavírá, že v tomto směru došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

(...)

295. Soud konstatuje, že v projednávané věci stížnost týkající se „soudu zřízeného zákonem“ a požadavku „nezávislosti a nestrannosti“ vychází ze stejného problému, a to nesrovnalostí ve jmenování A. E. soudkyní Odvolacího soudu. Jak Soud uvedl výše, nesrovnalosti byly takového rozsahu, že podlomily samotnou podstatu práva na projednání věci před soudem zřízeným zákonem. S ohledem na tento závěr Soud uzavírá, že ve zbylé části se není nutno stížností zabývat.

VÝROK

Z těchto důvodů Soud

1. Rozhoduje jednomyslně, že došlo k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pokud jde o právo na soud zřízený zákonem;
2. Rozhoduje poměrem hlasů dvanáct ku pěti, že není nezbytné zabývat se zbytkem stížnosti podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy;
3. Rozhoduje poměrem hlasů třináct ku čtyřem, že konstatování porušení je samo o sobě dostatečným spravedlivým zadostiučiněním za nemajetkovou újmu utrpěnou stěžovatelem;
4. Rozhoduje jednomyslně, že

5. a) žalovaný stát má zaplatit každému ze stěžovatelů ve lhůtě do tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy, částku 20 000 eur, a dále jakoukoliv daň, která může být stěžovatelům započtena, (...);
6. Odmítá poměrem hlasů třináct ku čtyřem stížnost na spravedlivé zadostiučinění ve zbývajících částech.

ČÁSTEČNĚ SOUHLASNÁ A ČÁSTEČNĚ NESOUHLASNÁ ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudce Pinto de Albuquerque uplatnil ve věci částečně souhlasné a částečně nesouhlasné oddělené stanovisko. Soudce se ztotožnil se závěrem o porušení čl. 6 Úmluvy a také s kritikou postupu ministryně spravedlnosti i Nejvyššího soudu. Podle de Albuquerque však Soud nepodal přesvědčivou právní analýzu povahy nesrovnalostí a jejich dopadu na věc stěžovatele. Soudce upozorňoval zejména na to, že Soud se při výkladu čl. 6 spokojil s požadavkem, aby vnitrostátní právní úprava jmenování soudců nepovolovala svévolné zásahy ze strany exekutivy, přitom však nezohlednil zásadu, kterou řada těles Rady Evropy pokládá za základ soudní nezávislosti, a to, že jmenování soudců musí být výsledkem rozhodnutí tělesa složeného minimálně z většiny soudců. Dále ve stanovisku upozornil, že manipulace jmenovacího procesu politiky, kteří usilují dosadit na soudy své známé, nezvratitelně podlamuje legitimitu jmenovaného soudce a jeho další soudcovskou činnost. Jde o porušení nejzákladnějšího pravidla výběru soudce, které ve světle Úmluvy představuje absolutní procesní vadu, jež nemůže být nikdy promlčena, jelikož by jinak posvětila rozhodování „loutkového soudu“. Rozsudek měl proto podle soudce de Albuquerque dovodit zásadu, že manipulace procesu jmenování soudce tím, že dojde k porušení kritérií výběru, je procesním porušením Úmluvy absolutní povahy, které nemůže být napraveno.

Soudce Seghides a také soudci O'Learyová, Ravarani, Kucsko-Stadlmayerová a Ilievski uplatnili společné, částečně souhlasné a částečně nesouhlasné stanovisko, v němž souhlasili se závěrem o porušení čl. 6 odst. 1 a práva na „soud zřízený zákonem“. Nesouhlasili s tím, že se Velký senát odmítl zabývat druhou částí stížnosti týkající se porušení podmínek nezávislosti a nestrannosti. Podle soudců jde o propojené zásady a požadavky čl. 6 odst. 1 a podmínka „zřízený zákonem“ nemusela být zkoumána samostatně.

(Zpracovala Katarína Šipulová, MSt., PhD.)